

УДК 811.161.2'42'366

БЛИЗНЮК Леся – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри історії та мовознавства, Український державний університет залізничного транспорту (Україна, Харків) (mega.les@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5906-3562>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4557.2019.44.191906>

Бібліографічний опис статті: Близнюк, Л. (2019). Знахідний та орудний відмінки семантичного суб'єкта в односкладних реченнях поетичних текстів. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія», 44, 9–18.* doi: 10.24919/2522-4557.2019.44.191906.

ЗНАХІДНИЙ ТА ОРУДНИЙ ВІДМІНКИ СЕМАНТИЧНОГО СУБ'ЄКТА В ОДНОСКЛАДНИХ РЕЧЕННЯХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ

Анотація. Мета статті – дослідити типи моделей семантичного суб'єкта в поетичних текстах, засвідченого формами знахідного та орудного відмінків, які функціонують переважно в односкладних реченнях. Актуальність статті полягає в тому, що саме односкладні речення, які домінують у поетичних текстах, є багатою, але ще мало залученою до розгляду джерельною базою, на основі якої можна простежити різні типи моделей семантичного суб'єкта.

Завдання статті – проаналізувати семантико-синтаксичну природу виявлених моделей семантичного суб'єкта, опираючись на особливості структури односкладних речень, а в підсумку – семантики односкладних речень у текстах поетичних творів із знахідним та орудним відмінками семантичного суб'єкта.

Ключові слова: знахідний відмінок суб'єкта; орудний відмінок суб'єкта; інтенція; партитивність; перфективне значення; предикативне значення; семантичний суб'єкт.

BLYZNIUK Lesia – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of History and Linguistics, Ukrainian State University of Railway Transport (Ukraine, Kharkiv) (mega.les@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5906-3562>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4557.2019.44.191906>

To cite this article: Blyzniuk, L. (2019). Znakhidnyi ta orudnyi vidminky semantychnoho subiekta v odnoskladnykh rechenniakh poetychnykh tekstiv [Accusative and creative cases of the semantic subject in one-part sentences of poetic texts]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho*

universytetu imeni Ivana Franka. Serii «Filolohiia» – Problems of Humanities. «Philology» Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 44, 9–18. doi: 10.24919/2522-4557.2019.44.191906 [in Ukrainian].

ACCUSATIVE AND CREATIVE CASES OF THE SEMANTIC SUBJECT IN ONE-PART SENTENCES OF POETIC TEXTS

***Summary.** The purpose of the article is to research the types of semantic subject models in poetic texts attested by the forms of accusative and creative cases, the presence of which can be observed mainly in one-part sentences. The topicality of the article is revealed in the fact that it is mononuclear sentences predominant in poetic texts which supply interesting and presently neglected material. Such material offers a wide research field in studying the types of different models of semantic subject, exactly in our case – the subject suggested by the author of poetic work. The task of the article is to analyze the semantic syntactic character of the specified models of semantic subject based on the structure of mononuclear sentences.*

The given research finally enables to consider the semantics of mononuclear sentences in poetic texts the priority model of which is the accusative case of the semantic subject. As a result, this study makes it possible to consider the semantics of one-part sentences, texts of poetic works, the priority model of which is the accusative and creative cases of the semantic subject. These studies give reason to claim that the genitive case in negative constructions completely loses ground to the accusative case.

The research presented concludes that in definite groups of mononuclear sentences in poetic texts the accusative case of semantic subject combines the subject of speech and the subject of state, thus performing its subordinate individual semantic syntactic function. It makes literary texts more informative and semantically rich.

***Keywords:** accusative case of the subject; the creative case of the subject; intention; partitiveness; perfective meaning; predicative meaning; semantic subject.*

Постановка проблеми. Питання семантичного суб'єкта – його змісту, способів і форм вираження, синтаксичного статусу – належить сьогодні до розряду дискусійних. Наявні різні класифікації семантичних суб'єктів українського речення, різняться й підходи до його визначення та упорядкування. У синтаксичній науці ще немає усталеного погляду на лексико-граматичну природу семантичного суб'єкта в односкладних реченнях, по-різному визначають і його диференційні ознаки. Не встановлені моделі, у яких реалізується суб'єктна синтаксема односкладного речення поетичного мовлення, та їхні лексико-семантичні й граматичні відмінності.

Проблема провідної ролі семантичного суб'єкта в семантико-синтаксичній структурі речень поетичних текстів не була предметом спеціального дослідження, увага приділялася визначенню загальної сутності суб'єкта як одиниці формально-структурного, комунікативного і прагматичного напрямів. Узагальнюючи наукові погляди на цю проблему, можна окреслити кілька напрямів

досліджень: визнання тексту вищою комунікативною одиницею, яка обслуговує різноманітні сфери суспільного життя й може розглядатися як соціально-мовленнєве явище; вираження семантичного суб'єкта (за найчастотнішим уживанням) спеціалізованими морфологічними засобами: родовим, давальним, знахідним, орудним відмінками тощо.

Недостатньо розглянуто перспективу існування й різновиди форм семантичного суб'єкта в реченнях односкладної будови. Проте виявлення перспективи існування і визначення різновидів форм семантичного суб'єкта в односкладних реченнях на матеріалі поетичних текстів, опис моделей семантичного суб'єкта, вираженого різними формами відмінків, з погляду їхньої здатності до відображення суб'єктних відношень в українській мовній свідомості є актуальним і своєчасним.

Мета розвідки – визначити й проаналізувати закономірності вираження моделей семантичного суб'єкта в знахідному та орудному відмінках. Вибір саме цих моделей зумовлений наявною тенденцією до суцільної предикативності, яка власною системою модально-оцінних значень семантичного суб'єкта досить яскраво розгорнена в односкладних реченнях поетичного тексту.

Виклад основного матеріалу. Серед типів моделей семантичного суб'єкта в односкладних реченнях поетичних творів є, на наш погляд, досить цікаві з дієсловами мимовільного стану, як-от: *Його морозить, Її лихоманить, Їх трясє* тощо.

Ця модель включає в себе лексично обмежений ряд імперфективних ознак – дієслів мимовільного стану, специфічних для поетичного синтаксису. До згаданих дієслів можна, безумовно, віднести: *морозить, лихоманить, трясє, крутить, нудить, вадить, млоїть, заколисує, скошує* тощо. Традиційна українська граматики такі дієслова відносить до безособових. При визначенні семантико-синтаксичної специфіки цієї моделі можна виходити з морфологічної характеристики «безособовості». Не можна не погодитися з тим, що цей тип речень повідомляє про стан, що є результатом дії чи впливу з боку якоїсь невідомої причини (Галкина-Федорук, 1948, с. 131).

У сфері субстантивності й категоріального відмінкового значення перебуває цікаве для нас вторинне для знахідного відмінка значення суб'єкта стану в реченнях типу *Мене морозить; Його лихоманить; Її нудить*, а в поетичних текстах: *Його трясє тепер повсюди* (Костенко, 1961, с. 304); *Закрутило їх поміж шаблями / переламаних перехресть* (Олійник, 1985, с. 42).

У таких вторинних індивідуальних семантико-синтаксичних функціях знахідний більше, ніж центральний називний, на думку І.Р. Вихованця, виявляє зміщення в бік нетипового для відмінків позасубстантивного використання (Вихованець, 1987, с. 170). Помітно, що в односкладних реченнях досліджуваних нами поетичних текстів знахідний суб'єкта часто використовується в обставинному значенні часу, наприклад: *Ой, люди, як не бадьорись, а все ж печально, / коли якогось дня про тебе скажуть: «був» чи «була»...* (Олійник, 1985, с. 105) тощо.

Останнім часом у світовій та вітчизняній синтаксичній науці з'явилося багато праць із досліджень семантики безособових речень, у яких пріоритетною моделлю знахідного відмінка семантичного суб'єкта вважають модель зразка *Мене лихоманить*. Отже, в односкладних реченнях на взірець *Мене лихоманить* носій предикативної ознаки є об'єктом дії сил, до виникнення яких він не прикладає жодних зусиль, позаяк вони (ці сили) просто існують у ньому.

Зарубіжні ж дослідники пишуть про «максимальну дезактивність» суб'єкта в каузативних структурах і кваліфікують ці моделі як суб'єктно-об'єктні (Вечорек, 1982, с. 162). Враховуючи це положення та спираючись на теорії І.Р. Вихованця, Г.О. Золотової, Н.Д. Арутюнової, можна впевнено стверджувати, що структурно-семантичне функціонування дієслів типу *лихоманить* обумовлено предикативним сполученням з іменем суб'єкта у знахідному відмінку.

Ознака так званого дистинктивного значення – реєстрова характеристика – визначається композиційно-синтаксичними функціями предикатних компонентів. Текстова функція повідомлень про імперфективні стани розкривається, на нашу думку, у співвідношенні суб'єктних сфер того, хто говорить і відчуває, суб'єкта повідомлюваного факту і суб'єкта факту повідомлення. Речення проєктується на ситуацію внутрішнього спостереження, коли суб'єкт мовлення й суб'єкт стану збігаються в одній особі, наприклад: *Посадить мене треба на палю / зо страшними злочинцями в'язь* (Симоненко, 2001а, с. 79).

У наведеному вище прикладі речення з суб'єктом – 1-ою особою – відноситься до репродуктивного реєстру. Якщо ж визначається позиція зовнішнього спостерігача (2-га або 3-тя особа), то повідомлення переключається в інформативний або (у формі питальної репліки) – у волюнтивний реєстр: *Тебе призначено чи ні?* (Костенко, 1989, с. 124).

Належить наголосити, що ознаки на взір *мутить, нудить*, які не можна спостерігати ззовні, здебільшого не належать суб'єкту-адресату, тут можливим є лише запитання мовця до адресата стану *Тебе нудить?*

Можливості побудови парадигм пов'язані з конструкціями, які повідомляють про перфективні ознаки. Фазисні конструкції утворюються з предикатами, які позначають імперфективні за своєю природою стани *морозить, лихоманить, нудить, заколисує* тощо. Перфективні ознаки створюють конструкцію для інформативного типу тексту.

Цікаво, що модель із дієсловом мимовільного стану часто буває ускладнена іменем каузатора. Це характерно для поетичних текстів: *Зануриш серце у блаженну втому, / запрагнеш тільки затишку...* (Костенко, 1961, с. 48); *Сховавшись у гілля зелене, / чекаю на своє дівча* (Симоненко, 2001а, с. 30) тощо.

Отже, цей спосіб характеризується маркованістю позначення інволюнтивного стану і залежно від комунікативних умов – поточного зовнішнього спостереження (*тебе нудить*), самовідчуття (*мене нудить / лихоманить*) або пояснення, знання – використовується у репродуктивному або інформативному типі тексту, у стилістично нейтральних умовах мовлення. У парадиг-

матичних змінах активними є граматичні модифікації, звернені до плану минулого, і поліпредикативні каузативні конструкції: *Від холоду мене / тебе / його морозить – Від холоду мене / тебе / його почало морозити; Від цього запаху мене / тебе / його нудить – Від цього запаху мене / тебе / його почало нудити*, а в поетичних текстах: *Вже почало її трусити від образи* (Симоненко, 1984, с. 67).

Спостереження останніх років доводять, що характерним граматичним явищем, яке виразно відрізняє слов'янські мови від інших груп індоєвропейських мов, є зникнення варіантності знахідного (без заперечення), конкурсування родового і знахідного в заперечних реченнях. У сучасній українській літературній мові, зокрема в поетичному стилі, родовий в заперечних конструкціях за певних умов поступається знахідному (Вихованець, 1971, с. 20). Ще А. Кримський вважав, що заперечна частка *не* при дієсловах не має в українській мові такої обов'язкової сили замінюватися на родовий відмінок замість знахідного, що так притаманне мові російській (Крымский, 1907, с. 53). Справді, таке явище цілком природне й доволі поширене в сучасній українській літературній мові. Це доводять положення, чітко обґрунтовані багатьма українськими вченими-синтаксистами, насамперед І.Р. Вихованцем:

1. Знахідний відмінок залежить від дієслова із заперечною часткою *не* безпосередньо. 2. Знахідний залежить від інфінітива, при якому наявні заперечні слова (дієслова, слова категорії стану тощо). 3. На вибір знахідного відмінка впливає: а) семантика залежного іменника; б) форма опорного дієслова; в) структурно-граматичні особливості речення (у нашому дослідженні – односкладного); г) функціональний стиль сучасної української літературної мови; д) порядок слів у реченні (Вихованець, 1987, с. 20).

Знахідний відмінок семантичного суб'єкта в заперечних конструкціях односкладних речень активно використовується авторами поетичних творів у випадках лексичної схильності до позначення назв конкретних (живих) предметів / істот як активних діячів. Це підтверджується тим, що назви конкретних істот, осіб, рідше – предметів мають більшу схильність, ніж абстрактні поняття, виступати у формі знахідного відмінка, наприклад: *Не батька бачив, а людину!* (Олійник, 1985, с. 41); *Не сипав попіл на смиренну маску...* (Олійник, 1985, с. 15) тощо.

Уживання іменника абстрактного значення у знахідному відмінку можна спостерегти у випадках, коли об'єкт має точно окреслене, конкретне значення (Вихованець, 1971, с. 22). Іменник з абстрактним значенням може при цьому супроводжуватися вказівними займенниками *той, цей, такий*, присвійними займенниками тощо, наприклад: *Не знати б це кохання!*; *Не відчувати того аромату*; *Не бачити таке щастя*, а в поетичних текстах: *Не відчував того кохання, / не бачив сліз її очей...* (Павличко, 1964, с. 39).

Цікава тенденція, виявлена у процесі дослідження односкладних речень в поетичних творах, доводить, що вживання знахідного суб'єкта в заперечних конструкціях зумовлене не лише семантикою залежного іменника, а й залежить

від семантики опорного дієслова, особливо зі значенням конкретної фізичної дії (Вихованець, 1971, с. 22), наприклад: *Не зроблено роботу; Не відремонтовано дорогу*, а в поетичних текстах: *Споконвічних дубів не схилилось додолу...* (Костенко, 1989, с. 406); *Не шукайте могил його на кладовищах...* (Олійник, 1985, с. 37).

При цьому не так поширеним є знахідний суб'єкта при дієсловах з абстрактним значенням: *бачити, помічати, почувати, відчувати, пізнавати, чути* тощо, оскільки вони передбачають використання родового відмінка, наприклад: *Моїх не чути спогадів; Світла не відчувається*, а в поетичних текстах: *Не відчував того кохання, / не бачив сліз її очей...* (Симоненко, 2001b, с. 3).

Крім того, спостерігається тенденція до використання авторами поетичних творів знахідного суб'єкта в заперечних односкладних реченнях у випадках, коли речення має модальний або (що особливо притаманне поетичному стилю) експресивний характер, тобто в реченнях наказових, питальних, окличних, умовних, наприклад: *Не цінувати історію країни?*, а в поетичних текстах: *Чи можна на вогонь не ставити пломбу?* (Олійник, 1985, с. 34).

Як бачимо, найбільш поширеними прикладами використання знахідного суб'єкта за безпосередньої його залежності від заперечного дієслова є саме поетичні твори. Утім не завжди, як відомо, збігаються з вимогами нормативного синтаксису ті синтаксичні явища, які підпорядковані законам ритмічної організації вірша, оскільки тут можна спостерегти неординарний авторський інтенціональний підхід до своєїрідної та неповторної віршової ритміки й архітектоніки, що не завжди підпорядковуються законам синтаксичної науки.

Безперечним є той факт, що основним периферійним відмінком виступає орудний (Вихованець, 1987, с. 172). Індивідуальні семантико-синтаксичні функції орудного порівняно з називним, знахідним і давальним відмінками доволі розгалужені. На відміну від попередніх відмінків, так звані вторинні функції орудного позначені переважним адвербіальним спрямуванням, із чого можна зробити висновок про специфіку значення суб'єкта дії, об'єкта дії та стану, інструментального суб'єкта в орудному відмінку. Причому суб'єктна функція виникає в результаті перетворення активної конструкції на пасивну, а об'єктна реалізується при обмеженій групі дієслів – переважно при дієсловах керівництва, володіння, відношення до об'єкта тощо, наприклад: *Керувати молоддю; захоплюватися музикою*.

Структурна організація моделі з орудним суб'єкта є, на наш погляд, достатньо простою за її граматичною формою. При сучасних способах використання ця конструкція обмежена колом предикатів фізичного стану: *неприємність, зомління, паморочення* – перфективно-результативні за своєю природою імена, *істерика, напад, погано, зле* – імперфективно-процесуальні. Релевантними ознаками цієї групи імен сучасні вчені-синтаксисти вважають «несприятливість, несподіваність» (Золотова, 1982, с. 286), «спонтанність, стихійність» (Аругюнова, 1988, с. 252). При цьому слід звернути увагу на синтаксему «з + орудний відмінок», семантико-синтаксичну роль якої у складі

аналізованої моделі можна охарактеризувати як роль, «що є близькою до об'єктної, яка підкреслює мимовільність, незалежність стану від волевиявлення особи» (Арутюнова, 1988, с. 252). Саме в цьому аспекті цікавими, на наш погляд, є конструкції «з + орудний відмінок».

Наші спостереження над текстами поетичного мовлення, зокрема, над ужитими в них реченнями односкладної структури, доводять, що так званіми дистинктивними ознаками моделі з суб'єктною формою «з + орудний відмінок» є моментальність, раптовість створення стану з позиції зовнішнього спостерігача, наприклад: *З коханою прощатися не вмію...* (Павличко, 1964, с. 29); *Іду вперед з проясненим чолом...* (Олійник, 1985, с. 14); *З веселим сміхом понад градобой, / і з павутинням думи по стерні* (Симоненко, 1984, с. 82) тощо.

Зовнішня точка зору переключає модель до інформативного реєстру мовлення. Зовнішні спостереження за фізичним станом суб'єкта, обумовлені авторською інтенціональністю поетичного твору, можуть виражатися волонтивними репліками типу *Що з тобою?*, а в поетичних текстах: *Моя кохана! Що з тобою? / Чому не чуєш голос мій?* (Павличко, 1964, с. 36) тощо.

У поетичному синтаксисі зафіксовані й нетипові, індивідуально-авторські сполучення суб'єктної форми «з + орудний відмінок суб'єкта» із означальними словами, лексико-семантичні характеристики яких не відповідають умовам побудови такої моделі: *З чим вийшов, з тим вернувся з одісеї* (Олійник, 1985, с. 180); *Бо смерті з тисячами дул / не вкажеш, де її зупинитися, / щоб проколоти пальцем: Ду!* (Олійник, 1985, с. 210); *А з нею разом буде весело!* (Костенко, 1961, с. 156) тощо.

Яскравим прикладом незвичного синтаксичного оформлення може бути сполучення форми «з + орудний відмінок суб'єкта» з іменами, що позначають емоційний стан. У деяких поетичних текстах спостережено модель, яку можна вважати так званою «синтаксичною аналогією», відгуком на попередню суб'єктну синтаксему питальної репліки, наприклад: *Для чого це мені – / з прокляттям прокидатись?* (Олійник, 1985, с. 99); *І що ж тепер? Шукати нею долі?* (Костенко, 1961, с. 240). У такий спосіб реалізується одне з головних завдань автора – спостерігати за діалектикою душі героя, коли стан розкривається як певна зміна, що внутрішньо відчувається і є яскраво помітною зовнішньо.

Цікавим також є той факт, що порівняно з основним засобом вираження об'єктного значення знахідним відмінком орудний суб'єкта має транспозиційну природу, ґрунтуючись на називному і переміщуючись на периферію речення в пасивних конструкціях у результаті заміщення знахідним об'єкта вихідного називного відмінка суб'єкта. Суб'єктне функціонування орудного відмінка спричинене несумісністю в похідних пасивних конструкціях із предикатами результативного стану.

Характерною рисою орудного відмінка в односкладних реченнях поетичного мовлення є, на нашу думку, використання його в похідних пасивних конструкціях у так званій вторинній функції суб'єкта дії, якому притаманні семантико-синтаксичні ознаки субстанціональності, активності (що є особливо

цікавим при дослідженні семантичного суб'єкта – активного діяча), динамічності та формально-синтаксичної ознаки периферійності. У зв'язку з цим зауважимо про так званий семантико-синтаксичний синкретизм орудного. У субстантивній зоні функціонує орудний перехідного між суб'єктним та інструментальним його різновидами. Він указує на стихійного реалізатора дії та використовується саме в односкладних реченнях (Вихованець, 1987, с. 133), наприклад: *Не мозком уподобані, обчислені, / а черевом проорані в черінь...* (Олійник, 1985, с. 22); *Пройти уранці вулицями тиші* (Костенко, 1989, с. 409); *Не жартуй наді мною, будь ласка, / і, говорячи, не мовчи* (Симоненко, 2001а, с. 164) тощо.

Відповідно до цього спостереження, важливо зазначити, що часто в поезіях можна спостерегти фазисний модифікатор з дієсловом *трапитися* (рідше – *зробитися, статися*), наприклад: *Тут трапився зі мною страх... послухай* (Симоненко, 2001b, с. 45); *Що може з нами статися тепер? Тепер – чужина...* (Симоненко, 2001b, с. 121).

Такі фазисні модифікації в односкладних реченнях поетичних творів, на нашу думку, трапляються в репродуктивному типі тексту, коли внутрішній стан семантичного суб'єкта є наслідком попередніх подій: *З нею погано* тощо.

У цьому випадку важливо зауважити, що, коли речення типу *З нею погано* інтерпретується як *У неї справи йдуть погано*, то семантичний суб'єкт «з + орудний відмінок» є так званим темативом і не заміщується давальним суб'єкта, оскільки тут відбувається розмежування предикативів стану і предикативів оцінки.

Своєрідним, на нашу думку, є використання форми орудного суб'єкта у Л. Костенко. Мова видатної української поетеси практично в будь-якому творі ілюструє незалежність від звичайного побутового сприйняття дійсності, автора бентежать і цікавлять парадокси людських душевних переживань, те, що в поведінці людини неможливо передбачити, наприклад: *Лиш не зроби слухняною рабою, не ошукай і крил не обігни!* (Костенко, 1989, с. 201).

Такі семантичні відтінки в односкладних синтаксичних побудовах із семантичним суб'єктом можна знайти й у Д. Павличка, наприклад: *Спадаю дзвінко з темних скель / у плесо, повне гулу. / Від крові пурпурним стаю, / а чорним – від намулу* (Павличко, 1964, с. 98); *Чому так важко бути нам собою, / коли нема для духу заборон...* (Павличко, 1964, с. 134) тощо.

Така синтаксична структура реалізує художню задачу автора – спостережати за «діалектикою душі» героя, коли його внутрішній стан розкривається як певна раптова душевна зміна, що є наочною і внутрішньо доволі яскраво відчувається.

Як бачимо, у таких моделях семантичний суб'єкт перебуває в емоційно-психічному стані, що виник достатньо різко й раптово. Згідно з цим можна дійти висновку, що в моделях з орудним відмінком суб'єкта участь нестан-

дартного з лексико-семантичного погляду предиката пояснюється й утворюється самим контекстом – вказівкою на раптовість, непередбаченість того, що відбувається.

Вивченню системного положення такої моделі сприяють й деякі ретроспективні факти. Ще видатний російський вчений Ф.І. Буслаєв звернув увагу на «зворот з прийменником з», який використовував В.І. Жуковський: *З моїм загинувши тілом стає щохвилини гірше*. Ф.І. Буслаєв прокоментував цю конструкцію як «запозичення з чужих мов» (Буслаєв, 2016, с. 327). Сучасні роботи, присвячені дослідженню історії моделі з орудним суб'єкта доводять, що така конструкція з'являється в художніх творах (як прозових, так і поетичних), а також у публіцистиці, причому останнім часом частотність їх використання поступово зростає. Використання моделі з орудним суб'єкта безпосередньо пов'язане також із частотністю уживання її в загальній мові та з розмежуванням значень стану й оцінки (Золотова, 1982, с. 74).

Висновки. Отже, знахідний відмінок семантичного суб'єкта в субстантивній позиції перетворюється на прийменниково-відмінкову, а на завершальній стадії – на прикметникову форму. Це пояснюється тим, що знахідний відмінок, через неможливість виступати в ад'єктивній позиції, зближується з називним, становлячи окреме угруповання в системі відмінків української мови.

А орудний відмінок семантичного суб'єкта, що є менш продуктивним (периферійним) у поетичних текстах, звичайно супроводжує основні семантичні іменникові компоненти речення. При цьому він вказує, за допомогою чого реалізується дія. З формально-синтаксичного боку орудний відмінок поєднаний з опорними дієсловами слабким підрядним зв'язком, перебуває в реченні на периферійній формально-синтаксичній позиції та здійснює функцію слабкокерованого придієслівного члена речення.

Здійснене дослідження уможливило подальший поширений аналіз семантико-синтаксичних моделей суб'єкта на матеріалі поетичних текстів різних авторів і жанрів.

Література

- Аругюнова, Н.Д. (1988). *Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт*. Москва: Наука.
- Буслаев, Ф.И. (2016). *Историческая грамматика русского языка*. Москва: Либроком.
- Вечорек, Д. (1982). *Несогласованные асимметричные русские предложения в сопоставлении с польским*. Wrocław.
- Вихованець, І.Д. (1971). *Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській мові*. Київ: Наукова думка.
- Вихованець, І.Д. (1987). *Система відмінків української мови*. Київ: Наукова думка.
- Галкина-Федорук, Е.М. (1948). *Безличные инфинитивные предложения*. Москва: МГУ.
- Золотова, Г.А. (1982). *Коммуникативные аспекты русского синтаксиса*. Москва: Наука.
- Костенко, Л. (1961). *Вітрила. Лірика*. Київ: Радянський письменник.
- Костенко, Л. (1989). *Вибране*. Київ: Дніпро.

- Крымский, А.** (1907). *Украинская грамматика*. Москва: Типография Вяч. Ал. Гатцук.
- Олійник, Б.** (1985). *Вибрані твори. Т. 1: Лірика*. Київ: Дніпро.
- Павличко, Д.** (1964). *Пелюстки і леза*. Київ: Дніпро.
- Симоненко, В.** (1984). *Поезії*. Київ: Радянський письменник.
- Симоненко, В.** (2001a). *Берег чекань*. Київ: Наукова думка.
- Симоненко, В.** (2001b). *Ти знаєш, що ти – людина*. Київ: Наукова думка.

References

- Arutiunova, N.D.** (1988). *Typy iazykovykh znachenii: Otsenka. Sobytie. Fakt [Types of language meanings: Assessment. Event. Fact]*. Moskva: Nauka [in Russian].
- Buslaev, F.I.** (2016). *Istoricheskaia gramatika russkogo iazyka [Historical grammar of the Russian language]*. Moskva: Librokom [in Russian].
- Vechorek, D.** (1982). *Nesoglasovannye asimmetrichnye russkie predlozheniia v sopostavlenii s polskim [Inconsistent asymmetric Russian sentences in comparison with Polish]*. Wrocław [in Russian].
- Vykhovanets, I.D.** (1971). *Syntaksys znakhidnoho vidminka v suchasni ukrainskii movi [The syntax of the famous vidmink in the current Ukrainian language]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Vykhovanets, I.D.** (1987). *Systema vidminkiv ukrainskoi movy [The system of excerpts of Ukrainian]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Galkina-Fedoruk, E.M.** (1948). *Bezlichnye infinitivnye predlozheniia [Impersonal infinitive sentences]*. Moskva: MGU [in Russian].
- Zolotova, G.A.** (1982). *Kommunikativnye aspekty russkogo sintaksisa [Communicative aspects of Russian syntax]*. Moskva: Nauka [in Russian].
- Kostenko, L.** (1961). *Vitryla. Liryka [Vitrila. Lyrica]*. Kyiv: Radianskyi pysmennyk [in Ukrainian].
- Kostenko, L.** (1989). *Vybrane [Favorites]*. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
- Krymskii, A.** (1907). *Ukrainskaia grammatika [Ukrainian grammar]*. Moskva: Tipografiia Viach. Al. Gattcuk [in Russian].
- Oliinyk, B.** (1985). *Vybrani tvory. T. 1: Liryka [Selected works. Vol. 1: Lyrics]*. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
- Pavlychko, D.** (1964). *Peliustky i leza [Petals and blades]*. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
- Symonenko, V.** (1984). *Poezii [Poetry]*. Kyiv: Radianskyi pysmennyk [in Ukrainian].
- Symonenko, V.** (2001a). *Bereh chekan [Shore of expectations]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Symonenko, V.** (2001b). *Ty znaiesh, shcho ty – liudyna [You know you are human]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 07.10.2019 р.